

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 290 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyunda ruxsat etildi.*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
“Yashil” iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана.....	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
Toyirov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari.....	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalarini boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	125
Abirkulova Sohijamol	
Improving the Conceptual Framework for Modernizing the Tax System (Using the Example of Uzbekistan)	130
Bakhrom Nomazov	
Ayollarning inson kapitalini rivojlantirishda kraudfanding platformasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	136
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Evaluating the Environmental Sustainability of Uzbek Firms in the Green Economy.....	142
Nurbek Xalimjonov Ulugbek ugli	
O'zbekiston iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishida inson kapitalining roli	148
Eshmirzayev Faruddin Ilxomjonovich, Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
Agroklastarlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlarini tahlil qilish	155
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich, Mirzayev Behzod Abdug'ofur o'g'li, Narzullayev Nodirbek Aziz o'g'li	
Improving the Practice of Increasing the Effectiveness of Managing Innovation Processes in Commercial Banks	160
Juraev K. T.	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish	164
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish va yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda soliqlarning roli va ahamiyati.....	169
Madraximov Baxtiyorjon Ortiqboy o'g'li, Rizayev Xabib Abduraufovich, Namazov Sa'dulla Namozovich	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili.....	175
Rahmatullayeva Dilbar Olimovna	
Buxoro viloyatida savdo xizmatlari raqobatbardoshligini baholash uslubiyatini takomillashtirish..	181
Raxmatov Akmal Anvar o'g'li	
The Contribution of Transport in the Development of Tourism Industry (Case Study: Uzbekistan).....	187
Rofeeva Rukhshona Shavkatovna	
Tadbirkorlik tavakkalchiligini sug'urtalash tizimi.....	192
Sabirova Asal Shuhratovna	
Improving the Effective use of Funds From Taxes and Fees in Kashkadarya Region	196
Shakhzod Zokhidov	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida sanoat korxonalarida iqtisodiy salohiyatni boshqarish	202
Kadirova Shaxnoza Ilhomovna	
Yangi O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash masalalari.....	207
Usmonov Baxodir Suvonqulovich	
Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari	211
Nasimov Shavkat Vasiyevich	
O'zbekistonda banklararo raqobat.....	219
Zunnunova Xulkar Muxtorovna	
O'zbekistonning xalqaro moliya tizimiga integratsiyasini ta'minlashni takomillashtirish.....	225
Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna, Kuchkarov Sanjar Baxtiyarovich	
Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari	229
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati.....	233
Aripov Oybek Abdullayevich, Madiyorov Shavkatbek Muxtarovich	

Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy holat to'g'risida hisobot tuzishning bosqichlari.....	237
Eshonqulov Azamat Abdiraximovich	
Davlat moliyaviy nazoratining turlari va shakllari.....	241
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
Tog' turizmini rivojlantirish manfaatlari yo'lida investitsiya resurslarini to'plash mexanizmlarini ishlab chiqish samaralari.....	245
Xidirov Alimardon Dagarovich	
The Main Role of the Teacher While Managing the Classroom and Some Aspects of Teaching English	248
Nilufar Turdiyeva	
Davlat xususiy sherikchilik faoliyatining menejment funksiyalari tizimida muvofiqlashtirishning ahamiyati	252
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	256
G. Sh. Qo'ldosheva, A. J. Toshboyev	
Логистика в Азии: опыт и перспективы оптимизации	260
Каюмова Паризода	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish imkoniyatlarini oshirishning zamonaviy yondoshuvlari...266	
G. I. Abdulxamidova	
Повышение эффективности использования местных налогов и сборов в Кашкадарье: международная перспектива	272
Shahzad Zokhidov	
Financial and Credit Support for Investment and Innovative Developing Activities of a Tourist Enterprise	275
Rozokov Mukhammadaziz Mansurovich	
Роль контроля качества по хранению и переработке зерна в обеспечении продовольственной безопасности Республики Узбекистан	282
Холбекова Дилобар Расулжон кизи	

IQTISODIY XAVFSIZLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI

Aripov Oybek Abdullayevich

I.f.d., Namangan muhandislik-qurilish instituti
“Iqtisodiyot” kafedrasini mudiri, prof.

Madiyurov Shavkatbek Muxtarovich

Namangan muhandislik-qurilish instituti
magistratura 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Maqolada iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati yoritib berilgan hamda “Iqtisodiy xavfsizlik” tushunchasining tavsifi keltirilgan. Kishilik jamiyatining rivojlanishi bilan xavfsizlikni belgilovchi mezonlar ham o'zgarib borganligi to'g'risida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: davlat, iqtisodiy xavfsizlik, milliy manfaatlar, xavf-hatar, xavfsizlikni ta'minlash.

Abstract: The article reveals the essence of the concept of economic security. A description of the concept of “economic security” is given. It has been suggested that the criteria defining safety have also changed as human society has evolved.

Key words: state, economic security, national interests, risk, security.

АННОТАЦИЯ: В статье раскрыта сущность понятия экономической безопасности. Дано описание понятия “экономическая безопасность”. Было высказано предположение, что критерии, определяющие безопасность, также менялись по мере развития человеческого общества.

Ключевые слова: государство, экономическая безопасность, национальные интересы, риск, обеспечение безопасности.

KIRISH

Jahon integratsiyasi va globalashuv jarayonlari avj olgan bir davrda inqiroz ta'sirini susaytirish va milliy iqtisodiyotlarning barqarorligini kuchaytirish, davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash va uning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish juda muhimdir. Bunday paytda har bir mamlakatning iqtisodiy tuzilmalarini rivojlantirish shartli jarayon hisoblanib, iqtisodiy xavfsizlikni boshqarish tizimining samaradorligini qayta ko'rib chiqish zarur masalalardan hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning ilg'or xalqaro tajribani o'rganish va xavfsizlikni boshqarishning yangi modellarini izlash orqali yangilashni taqazo etadi.

“Iqtisodiy xavfsizlik” tushunchasi milliy iqtisodiyot taraqqiyotida yangi sohalardan hisoblanadi. U mamlakat miqyosidagi iqtisodiy xavfsizlikning zaruriyatidan paydo bo'lgan tushunchadir. Milliy hudud, millat, tabiiy resurslar va umuman davlat chegarasi bilan muhofazalangan jamiyatning xavfsizligini ta'minlashni anglatadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy manbalarda keltirilganidek, “xavfsizlik” tushunchasi Rober ma'lumotnomasiga ko'ra, 1190-yilda paydo bo'ldi. Unda o'zini har qanday xavf-xatardan himoyalangan deb hisoblovchi inson ruhiyatining xotirjam holati ifodalangan. Ushbu ma'noda mazkur termin G'arbiy Evropa xalqlari leksikonida XVII asrgacha qo'llanilgan¹.

1 Abulqosimov H.P. Iqtisodiy xavfsizlik. –T.: Akademiya, 2006. 5 bet.

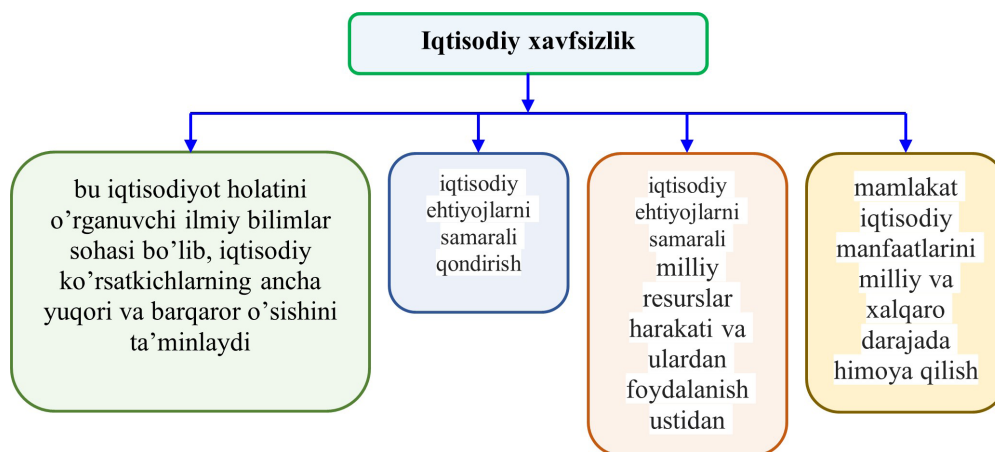

Iqtisodiy xavfsizlik masalasini o'rgangan V.K.Cenchagov² rahbarligidagi Rossiya halq xo'jaligi fanlar akademiyasi olimlari o'z tadqiqotlarida qadimda ham davlat xavfsizligi masalasiga jiddiy e'tibor berilganini ta'kidlaydilar.

Antik faylasuflar xavfsizlik va iqtisodiy hamda siyosiy munosabatlar muammolar o'zaro bog'liqligini ta'kidlab uning jamiyat hayotidagi roli va ahamiyatini ochib berishga harakat qilgan. Ular odatda "xavfsizlikni davlat va uning fuqarolarini g'ayritabiiy va yomon niyatli kuchlar, turli xil tahdidlardan himoya qilish"³ deb baholashgan.

Demokrat "xavfsizlikni – insonning hayot sharoitlariga moslashishi va eng maqbul omon qolish ehtimolidir. Aynan ushbu zaruriyat insonlarni birlashib jamiyat yaratish va har birining himoyalanganlik darajasini oshirishga undadi"⁴, deb qaragan. Aristotel ham xavfsizlik mazmuni negizida shaxsning o'zini asrash muammosi turadi, degan fikrga kelgan⁵.

Bugungi kunda "iqtisodiy xavfsizlik" iborasi turli ilmiy manbalarda turlicha talqin etiladi. Bir guruh iqtisodchilar "...milliy manfaatlarni himoya qilish va ro'yobga chiqarish hamda jamiyatning ijtimoiy-siyosiy barqarorligini ta'minlash mexanizmlarini yaratishga qodirligi va tayyorligi deb talqin..."⁶ qilsalar, ikkinchi guruh iqtisodchilari "...mazkur tushunchani xalqning mustaqil ravishda tashqi kuchlarning aralashuviz iqtisodiy taraqqiyot yo'li va shakllarini o'zi belgilab olishiga imkon beradigan holat sifatida tavsiflaydi"⁷. Xususan, akademik L. I. Abalkin iqtisodiy xavfsizlikni "milliy iqtisodiyotning mustaqilligini, uning barqarorligi va chidamliligini, doimo yangilash va yaxshilash qobiliyatini ta'minlovchi shart-sharoitlar va omillar majmui"⁸ deb ta'riflaydi. Ijtimoiy tarmoqlarda 1-rasmda keltirilganidek tavsiflari berilgan.

1-rasm: "Iqtisodiy xavfsizlik" tushunchasining tavsifi⁹ (V.L., Vasilenko, V.N.Bikov bo'yicha)¹⁰

Korxonaning iqtisodiy manfaatlarini amalga oshirish va himoya qilishga asoslangan nisbatan yangi yondashuv iqtisodiy xavfsizlikni uning hayotiy manfaatlarini ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish, ya'ni korxonaning kadrlar va intellektual salohiyati, axborot, maxsus huquqiy, iqtisodiy, tashkiliy, axborot texnologiyalari va ijtimoiy xarakterdagi choratadbirlar tizimi taqdim etiladigan texnologiya, kapital va foyda. Bu yondashuvni U.T. Xaytmatov, O.X. Azamatov, R.R. Majidov, A.F. Hakimov, N. K. Muratova, I. A. Konopleva, I. A. Bogdanovlar olg'a surganlar.

Ko'rinib turibdiki, "iqtisodiy xavfsizlik" iborasidagi mazmunan ko'p qirrali bo'lib, terminologiya nuqtayi nazardan turli ma'nolarda talqin etiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning oldiga qo'yilgan vazifalarini hal qilish maqsadida ilmiy bilimlarning umumiy usullari tahlil, sintez, induksiya, deduksiya, taqqoslash, umumlashtirish, statistik kuzatish usuli, ma'lumotlarni yig'ish va guruhlash, umumlashtirish ko'rsatkichlarini hisoblash, ma'lumotlarni taqdim etishning turli usullari qo'llanilgan.

2 Сенчагов В. К. Экономическая безопасность России. –М.: ДЕЛО, Общий курс под редакцией академика РАЕН. 2005 г. С.897.

3 История древнего мира/ Под ред. И.М.Дьяконова, В.Д.Нероновой, И.С.Свенцицкой. –М.: 1982. Кн. 2. С. 263, 288-294, 298, 303.

4 История древнего мира/ Под ред. И.М.Дьяконова, В.Д.Нероновой, И.С.Свенцицкой. –М.: 1982. Кн. 2. С. 263, 288-294, 298, 303.

5 Isroilov B.I. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning dolzarb masalalari. // "Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari" mavzusidagi ilmiy-amaliy konferentsiyasi to'plami. TDIU, 2019.

6 Экономическая безопасность. Производство, финансы, банки. –М.: ЗАО "Финстатинформ", 1998. С. 12.

7 Жандаров А.М., Петров А.А. Экономическая безопасность России: определения гипотезы, расчеты. // Безопасность. 1994, №3, С. 8.

8 Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение. // Вопросы экономики. 1994. №12. С. 5.

9 Rasm muallif tomonidan ishlangan.

10 Василенко В.Л., Быков В.Н. О некоторых угрозах экономической безопасности России // <https://ru.wikipedia.org>

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakatning iqtisodiy salohiyati rivojlangan sari, mamlakatga chetdan kirib keluvchi import tovarlarining ham soni ortib boradi. Bunda kirib kelayotgan har bir tovarning qonuniy ravishda mamlakat hududiga olib kirilayotganligi, aholining salomatligiga qay darajada ta'sir ko'rsatishini bilish mamlakat uchun muhim sanaladi. Bu o'z navbatida, mamlakatda iqtisodiy xavfsizlikka bo'lgan ehtiyojni paydo qiladi. Aslini olganda, iqtisodiy xavfsizlik ham qaysidir ma'noda mamlakat xavfsizligining bir bo'lagi hisoblanadi.

Bozor munosabatlariga o'tishga qaratilgan iqtisodiy islohotlar sharoitida davlat xo'jalik subyektlari faoliyatining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashi va fuqarolarga ziyon keltirishiga yo'l qo'ymasligi kerak. Ushbu maqsadda davlat, eng avvalo, tadbirkorlik muhitini yaxshilash, kichik va o'rta biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi ulushini ko'paytirish, iqtisodiyot sohalari raqobatbardoshligini rivojlantirish, fond bozori, yer va ko'chmas mulk bozorlarini shakllantirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishi kerak bo'ladi.

Iqtisodiy manfaatlarni himoya qilish davlatning strategiyasi siyosati va iqtisodiy xavfsizlik konsepsiyasi asosida amalga oshiriladi. U O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy manfaatlarini, milliy boyligini ichki va tashqi xavf-xatarlardan himoya qilishni ko'zda tutadi. Ushbu konsepsiya bu boradagi siyosatni belgilab beruvchi asosiy hujjat hisoblanadi.

Aslida ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalarning rivojlanishi tarixiga nazar solsak, xavfsizlik muammosi har qanday ijtimoiy tuzumda ham muhim ahamiyatga ega bo'lib kelgan. Qadimdan har bir davlat o'z mustaqilligi yo'lida ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy manfaatlarini qaror toptirish bilan bir qatorda, xavf-xatar, turli-tuman taxdidlarni oldini olish maqsadida o'zining strategiyasi va siyosatini ishlab chiqqan. Shu tarzda mamlakat xavfsizligini ta'minlashning muhim sharti paydo bo'lgan.

Ko'rinib turibdiki, xavfsizlikni ta'minlash va mamlakatning iqtisodiy sohadagi milliy manfaatlarini himoya qilish, iqtisodiyotni yuksaltirish va mustaqil rivojini ta'minlash har bir davlatning ijtimoiy yo'naltirilgan siyosatining asosiy mazmuni hisoblanadi. Shunday ekan, mustaqillikning ilk yillaridan mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy tizimi asoslarini tubdan o'zgartirgan O'zbekiston uchun keng ko'lamlı tub o'zgarishlar belgilangan edi. Aynan o'sha davrlarda iqtisodiy rivojlanishning har qanday darajasini baholash va mamlakatlar uchun dolzarb bo'lgan milliy iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning ahamiyatini baholash qiyin bo'lgan.

Xavfsizlik qanday sohada, qanday shakl va qiyofada namoyon bo'lmasin ularning barchasi umumiylik xususiyatiga egadir. Umuman, xavfsizlik xavf-xatardan himoyalash sharti va strategiyasi sifatida ijtimoiy tizim, shaxs, jamiyat va davlat hayot faoliyatining normal amal qilishini ta'minlashga yo'naltirilgan bo'ladi¹¹.

Biroq, har qanday holatda ham "iqtisodiy xavfsizlik" deganda, insoniyat hayotining iqtisodiy munosabatlarida vujudga keladigan xavf-xatardan himoyalash, kafolatlanish ma'nosini anglatadi. Shunday ekan, eng avvalo, iqtisodiyotning rivoji yo'lida yuzaga keladigan xavf-xatarni bartaraf etish choralari doimiy ko'rib borilishi kerak. "Xavf-xatar esa davlat va jamiyat rivojlanishiga, normal amal qilishiga tahdid soluvchi potentsial yoki real kuch, omil hisoblanadi. Xavf-xatar namoyon bo'lishining keskin shakllariga tabiiy, ijtimoiy kataklizmlar, portlashlar va larzalar, krizislar, tangliklar, revolyutsiya, qo'zg'olon, isyon, urush, qurolli to'qnashuvlar kiradi"¹². Bugungi kunda insoniyat hayotida birinchi bor yuz bergan koronavirus pandemiyasi ham iqtisodiy munosabatlarni umuman to'xtatib qo'yishga olib kelgan xavf-xatarlardan biri deb hisoblaymiz. Koronavirus pandemiyasi butun jahon mamlakatlarini inqirozga yuz tutgan xatar ekanligini hayotning o'zi ko'rsatib turibdi.

Iqtisodiy xavfsizlikni rivojlantirgan holda moliyaviy bozorni yanada takomillashtirishimiz mumkin bo'ladi. Moliya bozorining rivojida o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lgan bank tizimini olib qarasaq. Banklarning barqaror faoliyati uchun jamiyatning butun bir bank tizimiga bo'lgan ishonchi yuqori bo'lishi kerak. Shunda aholining bo'sh turgan mablag'lari, jamg'arib boriladigan mablag'lari aynan bank tomonidan saqlanadi. Natijada banklarda pul aylanmasi tezlashadi va ularning mustahkam barqaror holatini saqlanishiga erishiladi. Xorijiy rivojlangan mamlakatlarning bank tizimiga, xususan dunyo miqyosida eng mashhur hisoblangan Shvetsariya bank tizimini olib qaraydigan bo'lsak. Bu bankning o'ziga xos jihatlardan biri, uning amaldagi soliq solish tizimi bilan bog'liq emasligidadir, ya'ni bunda bank operatsiyalari natijasida kelib tushgan daromadlar omonatchilarga sof holda, hech qanday qo'shimcha to'lov undirmasdan etib boradi. Bundan tashqari depozit qutichalari ham yuqori darajada kodlashtirilgan tizimga ega, hamda depozit egasining shaxsini tasdiqlovchi ma'lumotlar ham sir saqlanadi. Bankdan foydalanuvchilarning huquqlari yuqori himoyalangan va bu o'z navbatida ularning bankka bo'lgan ishonchini mustahkamlashga zamin bo'ladi. Bizning mamlakatimizda omonatlarining xavfsizligi biroz sust rivojlangan. Omonatga pul mablag'larini qo'ygan shaxs ertaga uni hech qanday yo'qotishsiz olishiga ko'zi etmaydi. Shuning hisobiga aholi qo'lidagi jamg'arib borish darajasi biroz yuqori ko'rsatkichni ko'rsatadi. Bank tizimini yanada takomillashtirish, jamiyatning ishonchini oshirish, ularning pul mablag'lari hamda turli depozit qutichalarida saqlanadigan qimmatbaho buyumlarining xavfsizligini ta'minlash moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

11 Основы экономической безопасности. – М., 1996. С.3.

12 "Iqtisodiy xavfsizlik" fanidan o'quv-uslubiy majmua (elektron manba). Tuzuvchilar: Abulqosimov H.P., Abulqosimov M.H. –T.: O'zMU, 2018. 28 b.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Iqtisodiy xavfsizlik o'z navbatida, ma'lum bir usullar yordamida ta'minlanadi. Shaxs, jamiyat va davlat xavfsizligiga oid axborotlarni topish va jamlashda omilli analiz usulidan foydalaniladi. Iqtisodiy xavfsizlikni omilli analizga asoslanmagan holda tadqiq etib bo'lmaydi, chunki iqtisodiy xavfsizlik ham bir tizim bo'lib, u bir qator o'zgaruvchi hodisalar bilan bog'liq bo'ladi. Iqtisodiy xavfsizlikni o'rganish omillari, omilli matritsa, deb nomlanuvchi indikatorlar (ko'rsatkichlar) bilan bog'liqdir. Omilli matritsa analiz davomida aniqlangan omil va indikatorlarning o'zaro bog'liqlik darajasini xarakterlaydi. Omilli analizning asosiy maqsadi shaxs, jamiyat va davlat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlaydigan umumiy qoidalarni ishlab chiqish va ularning mamlakatimiz iqtisodiyotini hamda ijtimoiy sohani rivojlantirish jarayonidagi kamchiliklar bilan uzviy bog'lanishini ta'minlashdan iboratdir. Umuman olganda, iqtisodiy xavfsizlik mamlakat xavfsizligi deb bejiz ta'kidlanmaydi. Aholi iste'mol qiladigan har bir mahsulot iste'mol darajasiga tayyor bo'lishi bu o'ta muhim hisoblanadi. Mamlakat iqtisodiy xavfsizligi qanchalik kuchli rivojlangan bo'lsa, kirib kelayotgan tovarlar, yaratilayotgan mahsulotlar shunchalik iste'molga yaroqli va sifatli bo'ladi, jamiyat xavfsizligi ta'minlanadi, ular turli yaroqsiz mahsulotlar tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan kasalliklardan himoya qilinadi.

Demak, mamlakatning rivojlanishida uning iqtisodiy jihatdan xavfsizligini ta'minlay bilish muhim hisoblanadi. Bu, o'z navbatida, bir tomondan davlat xavfsizligi hisoblansa, boshqa tomondan iqtisodiy rivojlanish asosi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение. // Вопросы экономики. 1994. №12. С. 5.
2. Abulqosimov H.P. Iqtisodiy xavfsizlik. –T.: Akademiya, 2006. 5 bet.
3. Василенко В.Л., Быков В.Н. О некоторых угрозах экономической безопасности России // <https://ru.wikipedia.org>
4. Жандаров А.М., Петров А.А. Экономическая безопасность России: определения гипотезы, расчеты. // Безопасность. 1994, №3, С. 8.
5. Isroilov B.I. Iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashning dolzarb masalalari. // "Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari" mavzusidagi ilmiy-amaliy konferentsiyasi to'plami. TDIU, 2019.
6. История древнего мира/ Под ред. И.М.Дьяконова, В.Д.Нероновой, И.С.Свенцицкой. –М.: 1982. Кн. 2. С. 263, 288-294, 298, 303.
7. "Iqtisodiy xavfsizlik" fanidan o'quv-uslubiy majmua (elektron manba). Tuzuvchilar: Abulqosimov H.P., Abulqosimov M.H. –T.: O'zMU, 2018. 28 b.
8. Karimov I.A. Xavfsizlik va barqarorlik yo'lida. –T.: O'zbekiston, 1998. 31 bet.
9. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность России. –М.: ДЕЛО, Общий курс под редакцией академика РАЕН. 2005 г. С.897.
10. Temur tuzuklari: –T.: "Sharq", 2005 y. 159 b.
11. Экономическая безопасность. Производство, финансы, банки. –М.: ЗАО "Финстатинформ", 1998. С. 12.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

